

Předvolební rozhovory: Na odměny učitelům by měly přispívat obce, pro děti chceme kroužky zdarma, říká Kateřina Valachová z ČSSD

Přinášíme sérii rozhovorů se školskými experty politických stran, které mají podle předvolebních průzkumů v podzimních volbách reálnou šanci dostat se do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Jaký mají názor na problémy současného českého školství a co považují za své priority pro příští volební období?

Co bude potřeba k tomu, aby po letech odkladů konečně došlo na revizi rámcových vzdělávacích programů? Jednou z nutných podmínek je podle Kateřiny Valachové i to, aby po volbách do její bývalé pracovny v Karmelitské usedl zkušený diplomat. „Bude to chtít perfektního komunikátora, stratéga a mediátora,“ uvažuje bývalá ministryně školství. Při financování systematických změn, jako je už zmíněná revize RVP, ale například také posilování podpůrných pedagogických profesí nebo role uvádějícího učitele, by se podle ní měl stát více než na evropské projekty spoléhat na své vlastní zdroje.

V minulém volebním období jste byla ministryní školství. Jak hodnotíte, co se odehrálo ve školství po vašem odchodu z úřadu?

Jsem ráda, že jsme zlepšili ohodnocení učitelů a učitelek, ale i dalších pedagogických i nepedagogických pracovníků, protože škola není dům, ale místo s perfektně sladěným profesionálním týmem, bez kterého magický trojúhelník učitel - dítě – rodič nemůže fungovat. Doufám, že v tom budeme pokračovat i v dalších letech. Podařilo se také odstartovat reformu financování regionálního školství, kterou jsem prosadila, byl to jeden z důvodů vstupu sociální demokracie do vlády. Ať už vaše dítě chodí do školy v malé vesnici na Vysočině nebo ve velké škole v Praze, všude by měly být podobné finanční a materiální podmínky.

Co se naopak příliš nedaří?

Samozřejmě úder našemu vzdělávání zasadil covid-19, poslední rok nebyl příliš šťastný pro učitele ani pro děti nebo rodiče. Byli jsme ze dne na den překvapováni uzavřením škol, nevěděli jsme, kam směřujeme. Minulý rok se promarnilo léto, na rozdíl od zemí jako

Německo, Rakousko nebo Francie jsme podleli dojmů, že nás čeká návrat do normálu. Ministr školství avizoval běžný školní rok a najednou buch, a během dvou týdnů byly zavřené školy. Ve školském výboru děláme vše pro to, aby se to už neopakovalo, aby následující školní rok byl pro všechny bezpečnější. Jsme připraveni na všechny scénáře.

At' už to se začátkem školního roku dopadne jakkoli, s následky toho předcházejícího se ještě budeme muset vyrovnat. Ministerstvo školství připravuje plán, jak se po dlouhém období výuky na dálku vyrovnat s nárůstem nerovností ve vzdělávání. Co mu říkáte?

Ve sněmovně jsme k němu kritičtí. Bezpochyby vzniká s dobrým úmyslem, nicméně vychází ze Strategie 2030+ nebo z Národního plánu obnovy, který byl čerstvě schválen. Oba tyto dokumenty ale vznikaly v době, kdy jsme ještě netušili, jak velký dopad do vzdělávací soustavy bude covid-19 mít. Je to dobrý základ, ale chceme, aby kroky byly rychlejší, abychom se více spoléhali na opravdu systémovou podporu a více se opřeli o národní prostředky. I řada nevládních organizací Národní plán obnovy, což je samozřejmě nejenom dílo ministerstva školství, ale řekněme celé vlády, označila za promarněnou příležitost. Teď bojujeme za to, abychom směrem ke vzdělávání ještě vyboxovali co nejvíc prostředků z národních zdrojů. Pracujeme s ministerstvem školství na tom, abychom od září zvedli třídnické příspěvky a podpořili metodiky školní prevence a školní psychology, protože aby se učitelé mohli soustředit na znalosti, vědomosti a kompetence, potřebují partáky do týmu.

Takže z vašeho pohledu by odpovědí na krizi mělo být doplnění sboroven o ty pozice, které se školám dlouhodobě nedostávají, třeba právě o školní psychology?

Přesně tak, ale hlavně se to týká třídních učitelů. Teď doufám, že mi školní psychologové prominou (a děláme vše proto, aby ředitel měl jednoho v týmu), ale aby to ve třídě bylo fajn, klapala i komunikace s rodiči, to je na třídním učitelích. Třídním učitelům opravdu dlouho dlužíme, aby se o tom jen nepovídalo, ale byla to realita. Jsem ráda, že na základě debaty, kterou vedeme už od ledna, se podařilo najít shodu a společně s ministrem školství a ministryní práce a sociálních věcí pracujeme na tom, aby od 1. září minimální částka ohodnocení třídnictví byla 1500 korun a horní hranice se zvedla na 2500 korun.

V tuto chvíli, kdy spolu mluvíme, ještě není k dispozici volební program vaší strany. Jaké priority si v něm stanovíte pro další volební období?

Aby se na to smutné prvenství, kdy jsme na tak dlouho dovolili zavřít školy, nezapomnělo a nesmetlo se to ze stolu tím, že to naši učitelé, rodiče a žáci zvládli v pohodě. Nedejbože aby nějací kariérní politici měli chuť to zopakovat, nechat fabriky pracovat na tisíc procent a školy to nechat nějak zvládnout. Chceme zároveň i to, co jsme popisovali v národním plánu na dorovnání dopadů do vzdělání, a to je jistota pro školy opřená o národní peníze. Chceme také, aby školy měly systémově v následujícím období více prostředků pro volitelné předměty, pro kroužky, pro školní sporty, protože každé dítě má mít prostor sáhnout si nejen na vzdělání formální, podle „osnov“, ale opravdu rozvinout své nadání. Někdo hodně hloupý zhruba před deseti lety peníze na tyto věci ředitelům škrtl a výsledek byl, že se snížil rozvoj hudebního, výtvarného nebo dramatického nadání, ale třeba i sportu. To bychom chtěli zajistit systémově.

Bezplatné volnočasové aktivity byly jedním z bodů programu pro minulé volby, v úsilí o ně tedy budete pokračovat?

Přesně tak, nebudu se vykrucovat, má to trochu zpoždění, ale co se podařilo, i když to hodně ovlivnil covid-19, je bezplatné sportování ve školních družinách. V tomhle chceme pokračovat, má to pozitivní ohlas od rodičů i od žáků. Jsem šťastná, že toto sportování začalo za mého období. Chtěla bych, aby to fungovalo na každé škole. Druhá věc, která by měla být realitou na každé škole, je zážitkové učení. Za mě odstartoval program, který umožnil dětem bezplatně navštěvovat na území celé republiky místa naší historie a propojit školu a kulturu. Máme odpracovanou přípravu a teď půjde o koncovku - nebudu zastírat, bude to velká bitva o peníze pro školy.

Jednou z priorit v dalších letech bude revize rámcových vzdělávacích programů (RVP). Měla být hotová už v době, kdy jste byla ministryní, nyní ji bude současný ministr po řadě odkladů znovu zahajovat.

Revize RVP je kyselé jablko našeho vzdělávacího systému, mluví se o ní dvacet let. Byla zadána, byl sestaven odborný tým a odstartovala z gruntu v roce 2016. Tady jsme se v minulých letech trochu neshodli s ministerstvem školství, trochu jsme se kočkovali na školském výboru, protože došlo ke zrušení Národního ústavu pro vzdělávání, odchodu některých kurikulistů, což je šílené slovo, ale jsou to lidé, kteří lépe než my rozumí tomu, jak

a co učit. Já si přeji, aby se proměnilo, co se naše děti učí, ale bylo by fajn, kdyby ministerstvo podpořilo větší veřejnou debatu, jak to udělat.

Základem revize RVP by měla být redukce učiva. Souhlasíte s tím?

Když řeknete „provzdušníme učivo“, bude ho méně a budeme více opakovat, tak neznám nikoho, kdo by to nepodepsal krví. Aby to fungovalo metodicky a didakticky a dostalo se to dětem do hlavy, to už je mnohem těžší disciplína. Byla bych pro, abychom dokázali asi nemožné (a to je možná jeden z důvodů, proč k té změně zatím nedošlo), abychom se za jedním stolem sešli všichni a dokázali najít shodu. Teď se dostáváme do té nejtěžší fáze. Věřím, že jedinou cestou je komunikace. Máme odpracováno, řada předmětů je připravena, ale bude to chtít perfektního komunikátora, stratéga, mediátora. Budu přát příštímu ministrovi či ministryni školství, aby tyto vlastnosti měl.

Bude podle vás na konci jen nový dokument, nebo také zásadnější proměna toho, jak vypadá výuka na školách?

Dokument je pouze jedna část té skládačky. Co jako rodiče vidíme, je to, jak učitel přistupuje k dětem, jak učí, jak je šikovný v didaktice, metodice, pedagogice, jestli je nástupcem Jana Amose Komenského. Samozřejmě řada učitelů takových je, někteří mají rezervy, nejsou třeba tak zdatní v komunikaci se žáky a rodiči, někteří se jí třeba i obávají. To je úplně jiná disciplína a jsem moc ráda, že se pokračuje v tom, co jsem nastartovala, ale co jsem nevymyslela, o co si řekli sami učitelé a učitelky. Chtěli mít předmětové metodické kabinety, kde by si sami radili, jak dostat do hlav dětí, co potřebují, aniž by se ztratila motivace. Aby děti nebyly otrávené a učitelé vyhořelí, což je velký problém našeho vzdělávacího systému zejména ve starších ročnících. Na rovinu, to je možná ještě důležitější než co učit, protože naše školy mají ve svých školních vzdělávacích plánech poměrně volné ruce. Tyto metodické kabinety, které odstartovaly pilotně a týkají se zatím vybraných předmětů, by měl mít k dispozici každý předmět a každý učitel, začínající i zralý. Každý občas potřebuje trochu nakopnout a dodat energii.

Mluvíte o začínajících učitelích, momentálně leží ve sněmovně zákon o pedagogických pracovnících. Měl mimo jiné zakotvit do školského systému uvádějící učitele. Koalice, jejímž členem je ČSSD, ale schválení tohoto zákona obstruuje.

Pro mě je to bolestné a trochu déjà vu. Když jsem odcházela z ministerstva v roce 2017, kariérní řád měl podporu uvádějícím učitelům i začínajícím učitelům garantovat. Že spadl po mém odchodu pod stůl, považuji za největší prohru minulé dekády. Teď jsme opět v situaci, kdy chceme podporu pro začínající učitele, a opět jsme s ohledem na možnosti rozpočtu tam, kde jsme byli, a hrozí, že zákon padne. V následujících čtyřech letech nás bude čekat velký úkol, abychom zajistili nejen základní ohodnocení učitelů, ale i dost finančních prostředků pro osobní ohodnocení učitelů, což opravdu není 130 procent průměrné mzdy. Hasiči, sestřičky nebo policisté, kterých si všech vážím, jsou na tom v této chvíli lépe. A ještě dlužíme nepedagogickým pracovníkům, protože škola bez školníka a paní kuchařek není škola.

V tuto chvíli mezi platem průměrného a vynikajícího pedagoga nejsou příliš velké rozdíly. Mělo by se to změnit?

Nadstavbové hodnocení učitelů a učitelek je úkol pro následující léta, tady si ale musíme nalít čistého vína. Náš systém vzdělává milion a půl dětí a jakákoli drobná změna státní rozpočet zatíží, i když z hlediska učitele může být minimální. Cestou je zvýšit objem prostředků, které směřují do vzdělávání ze strany obcí a krajů, nebo zapojit zaměstnavatele do odborného středního vzdělávání, skrze fond zaměstnavatelů. Pokud jsem v minulých letech jako ministryně nebo jako místopředsedkyně školského výboru měla příležitost komunikovat se zástupci měst a obcí nebo našich zaměstnavatelských svazů, všichni jsou tomuto nakloněni. Nikdo nezpochybňuje, že vzdělávání je klíčové pro úspěch České republiky. V následujících letech bych z jakékoli pozice ráda podpořila vznik fondu zaměstnavatelů, abychom více propojili odborné středoškolské vzdělávání s praxí, a zároveň vyjednala pro školy více z balíku, který jde obcím. Některé školy mají nadstandardní spolupráci s obcemi a se zaměstnavateli již nyní a z prostředků navíc tvoří fond odměn. Cílem by mělo být získat prostředky nad rámec rozpočtu a motivovat excelentní učitelské týmy a excelentní školy. Třeba to za dalších pět let bude fungovat na každé škole.

Považujete zavedení středního článku za správný krok při řešení problémů, které přináší decentralizace školství?

V zásadě tu myšlenku podporuji. Už během mého vedení resortu jsme pracovali s tím, že potřebujeme posílit ruce Národního ústavu pro vzdělávání do regionů v podobě

metodických kabinetů. Musíme si ale dát pozor, aby to byl opravdu spojovatel a odlehčoval školám od toho, co není vzdělávací, aby je profesně podporoval. Aby z toho v českých poměrech podle hesla „mysleli jsme to dobře a dopadlo to jako vždycky“, nebyl další důvod pro roztržštění vzdělávacího systému.

Měla by se změnit podoba jednotné přijímací a maturitní zkoušky?

Mezi základní a střední školou a mezi střední školou a vysokou školou by nějaký uzlový bod, kde budeme vědět, jak na tom děti jsou, měl zůstat. Když jsme za mého působení na ministerstvu zaváděli jednotné přijímací zkoušky, bylo to na základě tříletého ověřování. Tenkrát ve sněmovně naštěstí prohráli ti, kdo chtěli dopředu nastavit čáru, která by části dětí znemožňovala zvolit vzdělávací cestu. Připomeňme, že většina dobrých škol přísně testovala už před rokem 2016. Také by to nemělo být jen o výsledcích dítěte, ale měl by to být zpětný signál do systému. Tam jsem toho v posledních letech příliš nezaregistrovala, ale je možné, že je to překryto pandemií, data vznikají a my s nimi budeme v příštích letech pracovat. V tuto chvíli má vedle ověření, jak jsou na tom děti z češtiny a matematiky, každý ředitel školy možnost ve 40 procentech zvolit jinou formu přijímací zkoušky a přizpůsobit ji směřování školy. Toho bohužel kolegové ředitelé a ředitelky ne úplně využívají.

A co podoba jednotné části přijímacích zkoušek?

Jsou dvě cesty, kterými můžeme jít – konzervativní, kdy zkoušky ponecháme a budeme inovovat jejich obsah, nebo můžeme zapomenout na to, čím jsme prošli, a říci si, že chceme už v průběhu vzdělávání nenásilnou formou a dobře nastavenými testy ověřovat, jak jsou na tom děti v češtině, matematice, dějepisu. Byla by to spíš zpětná vazba, co děti umí a co potřebují ještě v průběhu vzdělávání, ne na konci, kdy už je pozdě. Ale pokud bychom se rozhodli pro změnu takového typu, musí být dobře odborně připravená a pečlivě ověřená i pro náš decentralizovaný systém, abychom si byli absolutně jistí, že bude fungovat jako například v Holandsku.

A co maturita?

Už v roce 2016 jsem považovala za farizejské tvářit se, že na učilišti a gymnáziu je vzdělávání stejné. Zákon to tak má a z toho vycházejí maturitní zkoušky. Říkala jsem, že základ

maturitní zkoušky má být triáda, český a cizí jazyk a přírodní vědy. Nemusí to být omezeno na matematiku, ověření může zahrnovat fyziku nebo chemii. Absolutně trvám na tom, že jejich ověřování je správné, a co se týká tří cest, tedy učilišť, odborných škol a gymnázií, byla jsem jako ministryně školství různými odborníky ubezpečována, že ačkoli je to těžká disciplína, lze mít standard maturitní zkoušky postavený na třech pilířích. Samozřejmě to znamená jinou metodiku testu, diferenciaci, kladení otázek. Bohužel v minulých letech se to nepřipravilo a neodpracovalo, a to vedlo k tomu, že ze společné části maturitní zkoušky vypadly přírodní vědy. Nerada bych, abychom se znovu otočili jako na obrtlíku a řekli si, že na hledání spravedlivé podoby společné části úplně rezignujeme a opustíme ji. Toho bych se bála, souvisí to i s prostupností vzdělávacího systému.

Jaké legislativní změny byste chtěla prosadit v příštím volebním období?

Potřebujeme jednoduché paragrafové vyjádření toho, jak má vypadat česká škola. Jaké podmínky potřebují školy pro to, aby byly schopné usilovat o úspěch každého žáka. Reforma financování regionálního školství hodně pomohla, ale je potřeba udělat plánovaný druhý krok. Ředitelé škol by měli mít jistotu, z jakých pedagogických a nepedagogických profesí je složen tým školy, abychom opustili přetahování o to, jestli má škola dost sil si přes nějakou evropskou šablonu zařídit školního psychologa nebo vyplnit papíry na asistenta pedagoga. Samozřejmě bychom měli mít dobře placené mistry odborného výcviku. Odborné školy se bouří, že sice mají dobrou spolupráci se zaměstnavateli v území, perfektní stroje a elektroniku, ale chybí jim experti, kteří by ji spravovali. S náležitým ohodnocením pro ně systém nepočítá. Tohle potřebujeme a mělo by to být financováno z národních peněz. Už dvakrát narazil v poslanecké sněmovně zákon, v němž by se řeklo, kdo je začínající učitel, zapomíná se také na provázející učitele. Všichni chceme, aby se na vysokých školách podpořila praxe, ale už se nebavíme o tom, jak se to zařídí, kdo bude studenty provázet. Pro děti si přeji, aby se do praxe zavedly všechny věci, které byly odpilotovány, ať jsou to science centra nebo zážitkové učení. Školy v přírodě, školní plavání či lyžařské kurzy by si mělo moci dopřát s jistotou opravdu každé dítě.

Máte představu, na kolik by to vyšlo?

Kvalifikovanou představu o dopadu do státního rozpočtu samozřejmě mám, ale z taktických a strategických důvodů ji v tuto chvíli nezveřejním. Ale tohle musí být naše realita, jde o naše děti.

Kateřina Valachová (44)

Právníčka a politička, členka ČSSD. V letech 2015–2017 byla ministryní školství, od roku 2017 je poslankyní. V letošních volbách kandiduje v Jihomoravském kraji.

Rozhovor s Kateřinou Valachovou vedla Radka Hrdinová, EDUin.